

Suriye'de Beşar Esad rejimi ilk kez ciddi bir muhalefet hareketiyle karşı karşıya.

Suriye'de İktidar Mücadelesi: Reform ve Devrim Kışkıracındaki Esad Rejimi

Power Struggle in Syria: The Essad Regime Between the Clamps of Reform and Revolution

Doç. Dr. Veysel AYHAN

ORSAM Ortadoğu Danışmanı
Abant İzzet Baysal Üniversitesi U.İ.B
veyselayhan.com.tr

Abstract

The demonstrations beginning in Dar'aa and Damascus provinces of Syria are continuing with the demonstrations, which spread in a short while through Homs, Al-Hasakah, Aleppo, Kamışlı, Baniyas, Latakia, Al-Baida and through Deir az-Zor that is known as the place where the Armenian were exiled. As the parties protesting against the system that is represented by Essad and his regime aim at the establishment of a democratic system rather than the reforms, the regime in Syria has given priority to military methods to a large extent in order to suppress the insurrections. In the first place the civil commotions in Syria were launched in the province of Dar'aa, where the Sunni Arabs lived; and then they influenced the important provinces of Syria. Although the Kurds, certain Druses and the Christians supported the anti-regime demonstrations, it has been seen that the leaders of the civil commotion in Syria are the Sunni Arabs. The fact that on one hand Beshar Essad intensely gave place to the reform initiatives and on the other hand disproportionate force was used against the demonstrators and the constant increase in the civilian death toll, have brought the subject of a regime change in the country or the international intervention to agenda. If the demonstrators could maintain their powers and actions in the streets despite all the oppression, violence and intimidation; the revolution of the system represented by the Essad regime will be considered among the possibilities.

Suriye'nin istikrarsızlığı Türkiye açısından doğrudan güvenlik, politik ve ekonomik riskler doğuracaktır. Bu nedenle Başbakan Erdoğan'ın açıklamasında ifade ettiği üzere Türkiye Suriye'deki gelişmelere muhtemelen bundan sonra da doğrudan müdahil olma çabası içinde olacaktır.

Özet

Suriye'de Der'a ve Şam'da başlayan gösterilerin kısa sürede Humus, Hasake, Halep, Kamışlı, Banyas, Lazkiye, Bayda ve Ermenilerin sürgün edildiği yer olarak bilinen Deir ez-Zor'daki gösteriler ile sürmektedir. Esad ve rejimin temsil ettiği sisteme isyan eden kesimler reformlardan ziyade demokratik bir sistemin kurulmasını hedeflediğinden Suriye'deki rejim de olayları bastırmak için yoğun bir şekilde askeri yöntemlere öncelik vermektedir. Suriye'deki halk hareketleri ilk önceleri Sünni Arapların yaşadığı Der'a vilayetinde başlamış ardından da Suriye'nin önemli kentlerini etkisi altına almıştır. Kürtler, bir kısım Dürziler ve Hıristiyanlar her ne kadar rejim karşıtı gösterilere destek vermiş olsa da Suriye'deki halk hareketinin öncülerinin Sünni Araplar olduğu görülmektedir. Beşşar Esad'ın bir yandan yoğun bir şekilde reform girişimlerine yer vermesi diğer yandan da göstericilere karşı orantısız güç kullanılması ve sivil kayıpların sürekli artması ise ülkede bir rejim değişikliğini veya uluslararası müdahaleyi gündeme getirmiştir. Şayet göstericiler tüm baskı, şiddet ve yıldırımlara rağmen sokaklardaki güçlerini ve eylemlerini sürdürebilirse, Esad rejiminin temsil ettiği sistemin kökten değişmesi olasılıklar arasına girecektir.

Suriye'nin Toplumsal Yapısı: Emeviler ve Bizans Medeniyetlerinin Mirası

Suriye halkı, hem etnik hem dini hem de mezhepsel açıdan heterojen bir ülkedir. Bu heterojenliğin temelinde ülkenin tarih boyunca farklı dinler, ırklar ve mezheplere ev sahipliği yapma-

sından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda Roma ve Bizans döneminde Doğu Hıristiyanlığına ev sahipliği yapan Suriye, Emevilerle birlikte Müslümanların ilk İmparatorluğuna başkentlik yapacaktır. Emevi sonrası dönemde Suriye'deki Hıristiyanlar Abbasi, Selçuklu, Memlük ve Osmanlılar döneminde de varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bu bağlamda Suriye'deki başlıca azınlıkları Aleviler, Dürziler, İsmaililer ve çeşitli Hıristiyan grupların oluşturduğu görülmektedir. Dolayısıyla hem Müslüman hem de Hıristiyanlar kendi içerisinde oldukça farklı gruplara bölünmektedir.¹ 2011 itibarıyla 23 milyonluk bir nüfusa sahip Suriye'de etnik ve dini grupların oranları hakkında doğru ve açık bilgilere ulaşmak mümkün olmamakla birlikte geçmiş dönemlerde yapılan sayımlardan ve verilerden hareketle bazı sonuçlara ulaşabiliriz. Suriyeli yazar Hüsnü Mahalli'ye göre "Suriye halkının %15'i Alevi, %6-7'si Dürzi, %12-13'ü Hıristiyan ve geri kalanları da Sünni. Sünnilerin ise %10-12'si Kürt, %1-2'si Türkmen geri kalanları da Arap. Arapların da büyük bölümü orijinal olarak Suriyeli bir kısmı da Filistin kökenlidir"² Mahalli'nin hesaplamalarına göre Sünni Araplar ülkede %50'nin altında kalırken Aleviler de ülkedeki en önemli azınlık grubu olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan 1947 yılı itibarıyla ülkenin nüfusu 3,043,310 kişi olarak hesaplanmıştı. Sünnilerin nüfusu 2.040.908 kişi iken Aleviler 447,993, Dürziler 96, 641, Maruniler 14,133, Ortodoks Rumlar 144,517, Ortodoks Ermeniler 104,923, Katolik Rumlar 49, 543 (1950 tarihinde 52.000), Yahudiler 30,873, Nasturiler 9,630, Katolik Ermeniler 17, 493(1950 tarihinde 18.500), Katolik Araplar 17,613 ve diğer azınlıklar da yaklaşık 100,000 (Protestan-Yezidi, Suryani-Avru-

palı Katolikler).³ 1947 verilerinden de anlaşıldığı üzere Suriye’de her gruptan topluluğa rastlamak mümkündür. 1965 tarihinde ABD tarafından Suriye nüfusu hakkında yayınlanan bir çalışmada ise Sünnilerin nüfusları %72, Aleviler %11 ve İsmaililer ise %1 olarak verilmişti. Hıristiyanların toplam nüfus içindeki oranları ise %12 olarak belirtilmiştir.⁴

Yukarıda da belirtildiği gibi günümüz Suriye nüfusu yaklaşık 23 milyon civarındadır. Bu nüfus içerisinde etnik dağılım ise oransal olarak net olmamakla birlikte şu şekilde olabilir. Aleviler %11-12, İsmaililer %1.5, Dürziler %3-5, Hıristiyanlar %14-15 civarındadır. Bu orana göre Sünni Müslümanların nüfusu 1950’lerde yaklaşık %67-70’iken, bu oran günümüzde çok büyük bir değişikliğe uğramadığını düşünülmektedir. Sünni olanların içinde Sünni Arap, Kürt ve diğer bazı küçük mezhepler bulunmaktadır. Kürtlerin genel nüfus içerisindeki oranlarının %10-12 civarında olduğu ileri sürülmektedir. Bu durumda Sünni Arapların toplum nüfusunun yaklaşık %55-57 arası olduğu düşünülmektedir.

Diğer yandan nüfusun bölgesel dağılımına bakıldığında oldukça farklı bir tablo ortaya çıkmaktadır. Hatay’dan başlayıp Hama ve Humus üzerinden Lübnan’a uzanan bölgede Sünni, Alevi, Şii (Caferi), İsmaili, Hıristiyan unsurlar, Türkmenler ve Kürtlere kadar bir çok kesim birlikte yaşamaktadır. Halep söz konusu unsurların hepsinin bulunduğu bir kent olurken, Lazkiye içi Sünni Arap, Dağ kısmı Alevi ve Hıristiyan ve bir kısım ise Türkmendir. Hama Sünni Arapların, Humus ve çevresi Sünni Arapların ve Hıristiyan unsurların birlikte yaşadığı bölgeler olarak dikkat çekmektedir. Ancak etnik ve mezhepsel dağılım özellikle Hama, Humus ve Şam arasındaki bölgede çeşitlilik arz etmektedir. Örneğin, Humus ilinin doğusunda iki ayrı Caferi köyü bulunurken Lübnan’a uzanan bölgede Hıristiyan unsurlar da ağırlıklı olarak bulunmaktadır. Gene Türkiye’nin bir diğer sınırı olan Kamışlı’dan Şam’a uzanan bölge üzerinde yer alan yerleşim birimlerine bakıldığında da buna benzer bir tablo ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Kamışlı’da Kürtler nüfusun yaklaşık %80’ini oluştururken geriye kalan %20’lik kısım ise Ermenilerden oluşmaktadır. Haseke’de Sünni

Muhalefet hareketleri Esad rejimini zorluyor.

Arap, Kürt ve Doğu Hıristiyanları ile bir kısım Yezidi bulunmaktadır. Kamışlı’dan Halep’e uzanan sınır bölgesinde Ermeniler, Araplar ve Yezidi unsurlar Kürtlerle birlikte bulunmaktadır. Şam ülkedeki tüm kesimlerin birlikte yer aldığı tarihi bir şehir olarak karşımıza çıkmakla birlikte, nüfusun önemli bir kısmını Sünni Araplar ve Hıristiyanlar oluşturmaktadır. 1963 sonrası dönemde Alevi unsurlar da şehirde önemli bir konum elde etmişlerdir. Şam ülkedeki tüm mezhepsel ve etnik grupları barındırmakla birlikte her mezhep ve etnik grubun yoğunlukta olduğu mahalleler ve yerleşim birimlerine bölünmüş durumdadır. Süveyda ve yakın çevresin Dürzi unsurlar bulunurken Şam ve Ürdün’e giden bölgesinde Hıristiyan ve Sünni Arap yerleşim birimleri de dikkat çekmektedir. Golan Dağı üzerinde yer alan yerleşim birimlerinde Arap, Çerkez, Türkmen ve Dürzi unsurlar ağırlıklı olarak bulunmaktadır.

Suriye'de Müslümanların yanı sıra önemli sayıda da Hıristiyan var. Fakat Hıristiyan gruplar 2011 yılında yeniden başlayan iktidar mücadelesinde şu an için bekle-gör politikası uyguluyor.

Kafkas kökenlilerin önemli bir kısmı 1967 Savaşı sonrası Şam veya yurtdışına çıkmıştır. Son olarak Suriye'deki rejim karşıtı isyana öncülük eden Der'a ise Sünni Arap aşiretlerinin yoğun olarak yaşadığı bölge olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵

Suriye'nin nüfus yapısında dikkat çeken bir diğer olguda artan nüfus oranları ve işsizlik rakamlarıdır. Nüfus artış hızı Sünni Araplar ve Kürtlerde en üst seviyede iken Hıristiyan, Dürzi ve Aleviler de ise oransal olarak alt seviyelerdedir. Eğitimin yanı sıra tek eşliliğin söz konusu gruplarda kabul gören bir anlayış olmasının da nüfus artış hızının oransal olarak bu gruplarda daha az olmasına yol açtığı düşünülmektedir. Suriye'deki nüfus artış hızı %2.7'iken 10-24 yaş arası gençlerin toplam nüfusun %36,3'ünü oluşturması dikkat çekmektedir. Bu oran 15-24 yaş arası gençler için %22,2'e denk gelmektedir. Suriye nüfusunun genç olması beraberinde istihdam ve yeni iş sektörleri yaratılmasını gibi sorunları beraberinde getirmiştir. Son yıllarda kontrollü bir şekilde ekonomide

devlet kontrolünün azaltılması yönünde adımlar atılmasına rağmen kişi başına düşen GSMH 2.400 dolar civarında seyretmektedir. Devlet kurumlarında çalışanların bir doktor veya mühendisin aylık geliri ise 200 ile 300 dolar arasındadır. Düşük gelirlere nüfusun yaklaşık %50'i işsizlik sorunu yaşamaktadır. İşsizlik rakamlarının aynı oranda seyretmesi için ise Suriye'de yılda 320 bin kişiye yeni iş imkânlarının yaratılması gerekmektedir. Bu sayı 2035'de 604 bin kişiye yeni iş imkânlarının yaratılması ihtiyacını ortaya koymaktadır.⁶

Beşşar Esad'ın Meşruiyetini Yitirmesi: Şam Deklarasyonundan 2011 Ayaklanmasına

Suriye'de Şubat ayında başlayan ve Mart ile Nisan ayında da süren gösterilerin tarihsel geri planına bakıldığında Baas'ın iktidara geldiği döneme kadar geri gitmek mümkündür. 1963 sonrası dönemde hem insan haklarında yaşanan ihlaller hem topluca bazı grupların iktidardan tasfiye

Öncekilerden farklı olarak 2011’de başlayan muhalefetin önemli bir toplumsal desteği bulunmaktadır. Beşar Esad’ın 11 yıl boyunca reform yapacağını dile getirmesine karşın gözle görülen bir reform yapmaması rejimin meşruiyetini ve güvenilirliğini yitirmesine yol açmıştır.

edilmesi hem rejimin siyasal, ideolojik ve mezhepsel olarak bazı kesimlere ayrımcılık politikası uygulaması hem de ekonomik alanda rejimin yolsuzluk ve işsizlik gibi sorunların üstesinden gelmemesi ciddi bir toplumsal muhalefetin oluşmasına yol açmıştı. 1970’lerin sonu ve 1980’lerin başında yaşanan rejim karşıtı silahlı eylemlerin sert bir şekilde bastırılması ve 4 yıllık olaylar sırasında yaklaşık 100 bin kişinin yaşamını yitirmesi Suriye’deki toplumsal uzlaşının çökmesine ve rejimin baskı ile varlığını sürdürmesine yol açtı. Söz konusu baskı güvenlik ve istihbarat alanında güçlü bir devlet bürokrasisinin ortaya çıkmasına ve muhalefetin örgütsüz ve cılız kalmasını ya da yurt dışında örgütlenmesine yol açtı. 2011 yılında yeniden hareketlenen rejim karşıtı muhalefet hareketleri Başkan Esad’ın 30 Mart 2011 tarihinde Halk Meclisinde (Parlamento) yaptığı sert konuşmaya ve ardından Olağanüstü halin kaldırılması dahil açıklanan reformlara rağmen dağılması ve eylemlerini sürdürmesi dikkat çekmektedir. Bu bağlamda Suriye’deki reform girişimlerine kısaca değinmekte yarar vardır.

Birinci Muhalefet Dalgası

Toplumsal muhalefet hareketinin başında ülkenin entelektüel, aydın, hukukçu, gazeteci, sivil toplum kuruluşları ve akademik camiasından oluşan muhalefet grupları gelmektedir. Söz konusu grupların ciddi bir toplumsal tabanı bulunmamasına karşın rejim karşıtı grupların düşünsel öncülüğünü oluşturmaları açısından önem kazanmaktadır. Özellikle Hafız Esad’ın 10 Haziran 2000’de ölümünün ardından reform çağrılarını gündeme taşıyan ve “Şam Baharı” diye adlandırılan reform girişimlerine öncülük eden

bu kesim içerisinde Sünni Arap ve Hıristiyan liderler de bulunmaktaydı. İktidara gelişinden kısa bir süre sonra 17 Temmuz 2000’deki konuşmasında Beşar Esad da idari ve ekonomik alanda reformlar, yolsuzluklarla mücadele, demokratik değerlerin geliştirilmesi, birey haklarına saygının önemi üzerinde durmuştu. Esad konuşmasında aynı zamanda yapıcı eleştirilere açık olduklarının da mesajlarını vermişti.⁷ Esad yönetimi Eylül 2000’de toplumun değişik kesimleri tarafından imzalanan ve temelde dört madde ile ortaya konulmuş reform talepleri karşısında tepki göstermemişti. 99 kişi tarafından imzalanan bildiri;⁸

- 1963’ten beri yürürlükte olan sıkıyönetim ve olağanüstü hal yasalarının kaldırılması,
- Sürgünden geri dönüşler dahil tüm siyasi tutuklulara genel af çıkarılması ve itibarlarının iadesi,
- Toplantı, basın ve ifade özgürlüğünün yasal düzenlemelerle garanti altına alınması.
- Siyasal, ekonomik ve düşüncel çeşitliliğe saygı duyulması ve sivil özgürlüklerin tanınması istenmişti.

Kasım ayında Beşar Esad yönetimi bir yandan yaklaşık 600 siyasi tutuklunun serbest bırakılmasını sağladıktan bir ay sonra da Şam’daki ünlü Mezzeh Hapishanesinin kapatılması kararını almıştı. Reformcu kimliği ile öne çıkmaya başlayan Esad Aralık 2000’de İngiltere’de ekonomist olarak çalışan ve köken olarak Humuslu Sünni Arap bir aileden olan Esmâ Akhras ile evlenmesiyle bu kimliğini daha da ön plana çıkarmıştır. Ocak ayında Riad Seif, Toplumsal Barış Hareketi adlı partinin kurulması için ilgili makamlara resmi başvurularını yaptıklarını açıklamıştır. Seif parti-

nin liberal ve milliyetçi bir felsefeye dayandığını açıklamıştı. Aynı ay içinde Lübnan'da yayınlanan bir gazetede 1000 kişinin imzaladığı bir bildiri yayınlandı. Bildiri de dikkat çeken en önemli taleplerin başında siyasal özgürlükler, güçler ayrılığı ilkesi ve çok partili sisteme geçiş talepleri gelmiştir. Ayrıca ilk kez toplumun birçok kesimi tarafından devlet kontrolünün dışında alternatif bir sivil toplum ve siyasal alan yaratılması talepleri dile getirilmiştir.⁹ Hükümet bildiriye cevap olarak olağan üstü hal yarasının dondurulduğunu açıkladı. Şubat ayında gazeteci Ali Ferzat "Ad Dumari" adlı haftalık bir gazeteyi yayınlamak için kendisine izin verildiğini açıklamıştır.

Ancak Şubat 2001 tarihinden sonra muhalefetin bir bütün olarak sistemin yıkılmasına yol açacak adımlar attığını ve bu anlamda kontrol dışına çıktığını düşünen rejim yanlıları reform çağrılarını müdahale etmek için harekete geçmiş ve muhaliflere karşı tutuklama kampanyası başlatılmıştır. Şubat 2001 tarihinde muhalefet liderlerine karşı saldırıların düzenlenmeye başlanmasıyla, değişim yönündeki beklentiler de değişmeye başladı. Ünlü yazar Nabil Süleyman kimliği belirsiz kişilerin saldırısına uğradı. Ardından Mart ayında Başkan Yardımcısı Abdulhalim Haddam yaptığı ünlü açıklamasında "sivil toplum örgütlerini ülkenin birliğini tehdit etmemeleri" konusunda uyarılmıştır. Haddam ayrıca "toplantı yapmak isteyen sivil toplum örgütlerinin 15 gün öncesinden ilgili otoritelerden izin almaları gerektiğini" açıklamıştır. Hükümet olağanüstü hal yarasının kaldırılmasını talep edenleri eleştirmeye başlamıştır. 2001 Mayıs ayında Papa'nın ziyareti nedeniyle bazı siyasi tutukluların serbest bırakılmasına karşın Ağustos ve Eylül aylarında sivil toplum örgütlerinin izinsiz bir şekilde toplantılar düzenleme girişimleri sert tepkilere yol açmış ve aralarında Riad Seif, Nizar Nayyuf, Riyad Türk ve Mamun Hamsi'nin de bulunduğu muhaliflerin önemli bir kısmı tutuklanarak sivil muhalefet kontrol altına alınmıştır.¹⁰ Şam Baharında geniş katılımlı forumlar düzenleyen sivil toplum kuruluşları kapatılırken, muhalefet gruplarının toplanmasına da izin verilmemiştir. Sivil Toplumun Uyanışı Topluluğu ile Cemal

Atası Demokratik Diyalog Forumu söz konusu dönemde aktif bir şekilde reformların tartışıldığı düzenli toplantılar gerçekleştirmiştir. Aylık veya haftalık düzenlenen toplantılara yüzlerce kişi katılarak reform ve değişim konusunu tartışmışlardır.¹¹ Bunların tümü rejim güçleri tarafından kapatıldı ve söz konusu toplantılara katılanlara karşı tutuklamalar gerçekleştirildi. Türk, Kilo ve Seif'in yanı sıra Seif'in evinde düzenlediği toplantılarına katılan Suriye Liberal Demokratlar Birliği Başkanı Dr. Kemal El-Lebwani'de konuşmalarından dolayı tutuklanmış ve 2004 Eylül'üne kadar cezaevinde kalmıştır.¹²

Böylelikle birinci reform dalgası Beşar Esad'ın iktidarını sağlamlaştırmasıyla sona erdirilmiştir. Ancak yaşananlar aynı zamanda Beşar Esad'ın reform talep eden kesim üzerindeki meşruiyetini ve güvenini yitirmesine yol açmıştır. Böylelikle Esad'ın reformcu olmadığı babası Hafız Esad gibi bir yönetim anlayışına sahip olduğu Suriye muhalefeti tarafından dile getirilmeye başlanmıştır.

İkinci Muhalefet Dalgası

İkinci reform dalgası ise 2003 Irak işgali sonrası ABD'nin Suriye'nin Irak ve Lübnan politikalarını eleştirmesi nedeniyle ortaya çıkmıştır. Bir Suriyeli uzmanın Şam'daki mülakatta bize aktardığına göre "2003 ve 2004 yıllarında gerçekten de Suriye bir Amerikan işgali bekliyordu. Beşar Esad yeni seçilmişti ve Şam'daki seçkinler Amerikan baskısı sonucu rejimin kaybedeceği gibi bir düşünceye kapılmıştı. Bu şartlar altında Suriye'ye Fransa gibi Avrupalı ülkelerinde bastırmasıyla bir BM yaptırımını uygulanması gündeme gelmişti. Suriye rejimi bu şartlar altında bir yandan Lübnan'dan askerlerini çekmek zorunda kalırken diğer yandan da içerden gelen reform çağrılarına göz yummuştu. Suriye rejimi üzerinde artan uluslararası baskıyla birlikte içerde de muhalif gruplar bir kez daha politik reform çağrılarını gündeme taşımaya başlamışlardır.

Rejim artan uluslararası baskılardan dolayı reform taleplerine olumlu bir yaklaşım sergilemiştir. Muhalif gruplar Temel Özgürlükler ve İnsan Haklarını Savunmak İçin Ulusal Koordinasyon

Suriye yönetimi muhalif gruplara sık sık güç kullanarak müdahale ediyor. Resimde Dara'ya sevk edilen Suriye ordusu birlikleri görülüyor.

Komitesi'ni kurdular. Sivil Toplumun Uyanışı Komitesi bir kez daha içerisinde Müslüman Kardeşlerin de bulunduğu tüm toplumsal gruplarla diyalog kanallarının açılması yönünde bir bildiri yayınladı. Daha sonraları yazar Ali Abdullah Müslüman Kardeşler Genel Sekreteri Ali Sadraddin El Beyanuni'den siyasi parti faaliyetlerinin serbest bırakılmasını içeren bir mektubunu okudu. Böylelikle idam cezasının bulunmasına rağmen 1982'den itibaren ilk kez Müslüman Kardeşlerin kamuoyunda temsil edilmiş oldu. Bu dönemde Müslüman Kardeşlerin de içerisinde yer alacağı bir muhalefet partisinin kurulması bile gündeme geldi. 2005 sonuna gelindiğinde muhalif yazar Mişhel Kilo Fas'a giderek İhvan Genel Sekreteri ile bir görüşme gerçekleştirmiş ve ardından muhalefetin 4 konuda uzlaştığı açıklanmıştır. Bunlar demokrasi, şiddet içermeyen bir muhalefet, muhalefet gruplarının birlikteliği ve demokratik değişim ilkeleriydi. Genel Sekreter Beyanuni yaptığı açıklamada Mişhel Kilo'yu Ba-

as liderleriyle görüşmeler yürütmeye yetkili olduğunu ifade etmişti. Şam rejimi üzerinde uluslararası baskının arttığı günlerde muhalif gruplarda Ekim 2005'de "Şam Deklarasyonu" adı altında yayınladıkları bir bildiri ile hem rejimi sert bir şekilde eleştirmiş hem de ciddi anlamda diyalog çağrısında bulunmuş ve politik reformların yapılması taleplerini bir kez daha gündeme taşımışlardır. Deklarasyon'da Baas rejimi otoriter, totaliter ve despotik bir yönetim kurmakla suçlanmış ve yeni bir Anayasa hazırlanması, kurucu bir meclisin oluşturulması ve adil seçimlerin yapılması talepleri dile getirilmiştir. Mişhel Kilo tarafından kaleme alınan Deklarasyonu 5 muhalefet partisini yanı sıra tanınmış 250 muhalif de imzalamıştır. Yaklaşık beş sayfalık metinde Arap milliyetçi Suriye'deki Ulusal Demokratik Buluşması, Kürt Demokratik İttifak, Şeyh Nawwaf El Beşir'in liderliğini yaptığı Gelecek Partisi, Sivil Toplumun Uyanışı Komitesi, Kürt Demokratik Cephesi de imzalamıştı. Parti ve sivil toplum ku-

Suriye’de sivillere karşı silah kullanımı daha da artarsa ve sivil kayıpların sayısında ciddi artışlar olursa, ordunun rütbesiz erlerinin taraf değiştirmesi ve bunun da ordunun çözülmesine yol açması ihtimali bulunmaktadır.

rumlarının dışında Riyad Saif, Cevdet Sa’id, Dr Abdülrezak, Samir el-Nashar, Dr Fida Ekrem el-Hurani, Dr Adil Zakkar, Abdülkerim el-Dahhak, Heysem el-Malih ve Naif Qaysiyah gibi muhalif isimler bulunmaktaydı.¹³ Ancak 2006 Martında Hariri cinayetini araştıran Uluslararası Araştırma Komisyonu ikinci raporunda doğrudan Suriye rejimini suçlamaktan kaçınması ve Irak ile İran sorununa angaje olan ABD’nin politikaları Esad yönetiminin bir kez daha muhaliflere yönelmesine yol açmıştır. Mart 2006 tarihinde geniş tutuklamalar yeniden başlamıştır. Kasım 2005’de tekrar tutuklanan Dr. Kemal Lebvani 2007’de 12 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Mişhel Kilo ve Hıristiyan Enver El-Bunni 2006 yılında tutuklanmış ve 2007 yılında 5 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Deklarasyonu imzalayanların bir kısmı yurt dışına çıkmak zorunda kalırken diğerleri ise tutuklanarak siyasi faaliyetlerine son verilmiştir. Böylelikle bir kez daha 2005’de başlayan ikinci Şam Baharı yerini bir kez daha Şam Kışına bırakmış oldu.

Baskı ve tutuklama politikalarına rağmen muhalif gruplar 1 Aralık 2007’de Ulusal Demokratik Değişim İçin Şam Deklarasyonu adı altında yeniden örgütlenme yoluna gittiler. Kendi içinde bir Ulusal Konsey kuran muhalifler daha önce öne sürdükleri reformların gerçekleştirilmesi için örgütlü bir mücadele kararı almış oldular. Dr. Fida El Hewrani’nin Başkan seçildiği Ulusal Konsey’de Abdulhamid Darwish ile Abdülaziz Alkhaier Başkan Yardımcısı, Riad Seif Genel Sekreter, Amin Obeidi, Nawwaf El Beşir, Riyad Türk, Süleyman el Şammar ve Ali Abdullah gibi liderde Başkanlık Divanı Üyesi seçilmişlerdir.¹⁴

Muhaliflerin Ulusal Konseyi kurmasından kısa bir süre sonra Konsey üyesi bir çok lider tutuklanmıştır. 2008 yılında tutuklanan Konsey yöneticilerinin önemli bir kısmı 2.5 yıl hapis cezasına çarptırılmışlardır. Böylelikle Suriye içindeki tüm muhalif seslerin bastırılması politikası sürdürülmüş oldu.¹⁵ Reformcular bastırılmasına karşın onların öne sürdüğü fikirler toplumun diğer kesimleri tarafından benimsenmiş ve 2011 yılında bir kez daha gündeme taşınmıştır.

2011 İsyanı: Üçüncü Muhalefet Dalgası ve Esad Rejiminin Tepkisi

2011 Şubat’ında organize olmaya başlayan ve Mart ayında da Şam ve Der’a başta olmak üzere ülkenin değişik bölgelerinde kitlesel katılımlı eylemlerle tırmanan rejim karşıtı gösteriler Nisan ayının 22’sinden itibaren Ordu’nun Der’a’ya girmesiyle yeni bir aşamaya kaymıştır. Muhalifler Der’a kuşatmasından sonra kitlesel eylemleri sürekli sürdürme çağrılarını yaparken BM başta olmak üzere uluslararası toplumda da yeni bir Hama olmaması için Suriye yönetimine yönelik daha sert mesajlar yayınlamaya başlamıştır. Özellikle Der’a ve Banyas’da ordunun göstericilere doğrudan müdahale etmesi üzerine konu BM Güvenlik Konseyi’nin gündemine getirilmeye çalışılmış ve Fransa Suriye yönetimine karşı güçlü bir kınama kararının alınması için yoğun bir caba içerisine girmiştir. 27 Nisan’da Suriye’nin göstericilere karşı güç kullanma politikasına yönelik bir karar almayı gündeme alan Güvenlik Konseyi üyeleri arasında kabul edilecek kararın içeriği üzerinde bir uzlaşma henüz sağlanmamışsa da, olayların sürmesi halinde BM Güvenlik Konseyi

üyelerinin bu konuda sert bir karar alması beklenmektedir. İngiltere ve Fransa'nın hazırlanacak karar tasarısı konusunda yaptıkları açıklamalarda rejimin sert bir şekilde kınanması taraftarı oldukları görülmektedir. BM Genel Sekreteri'nin toplantı öncesi yaptığı açıklamada sivil göstericilere karşı tankların kullanılması sert bir şekilde eleştirmesi de dikkat çekmiştir.¹⁶

Buna karşın ülkenin Ürdün sınırında bulunan ve toplam nüfusu yaklaşık bir milyon olan Der'a da sivil göstericilere karşı ilk silahlı saldırıların gerçekleştirilmesinde sonra sivillere yapılan saldırılarda kısa sürede bir artış olduğu görülmektedir. Humus, Lazkiye, Hama ve Şam gibi ülkenin önemli kentlerinde düzenlenen gösterilere müdahale edilmesi sonucu ölen sivil sayısı yaklaşık Nisan sonu itibariyle 500'e yaklaşmış yüzlerce göstericide saldırılar sırasında ateşli silahlardan çıkan kurşunlardan dolayı yaralanmıştır. Gösterilerin başlamasından kısa bir süre sonra Beşar Esad'ın reform girişimlerini başlatması ve bu çerçevede yeni bir hükümet kurmaya yönelmesi, Der'a ve Humus Valilerini değiştirmesi, Hasake'deki 1962 sayımlarını geçersiz sayıp yeni bir komisyon kurarak kimliksiz olan Kürtlerin bir kısmına Suriye vatandaşlığı kazandırması, yolsuzluklarla aktif mücadele kararı alması, çalışanların maaşlarına zam yapması, 1963'den itibaren yürürlükte olan Olağanüstü Hal Yasasını 7 gün içerisinde kaldırılacağına açıklanması gibi bazı reform çabalarına karşın göstericilere karşı silah kullanması olayların daha da büyümesine yol açmıştır.

Söz konusu açıklamaların yapıldığı günde Humus'da yaşanan gösteriler ise halkın Beşar Esad yönetimine güvenmediğini ve Beşar Esad'ın meşruiyetini kaybettiğini göstermiştir. Nitekim 19 Mart gününe gelindiğinde artan toplumsal muhalefetin etkisiyle Esad yönetimi tarihte ilk kez köklü değişiklikleri yapmak zorunda kalmıştır. 19 Nisan'daki Bakanlar Kurulu toplantısının ardından alınan kararlardan önemli olanları ise şöyledir;

"1968 yılı 47 sayılı kararnameyle kurulan Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kapatılması ve kapsa-

mına alınan davaların ilgili yasama mercilerine aktarılmasını; Anayasada temel insan hakları arasında bir hak olarak nitelendirilen vatandaşların barışçıl gösteri hakkını düzenleyen kanun hükmünde kararname tasarısını onaylanması; Olağan Üstü Hal Yasasının iptal edilmesi; ilgili bakanlıklardan siyasi partiler yasası, enformasyon ve yerel yönetim kararname tasarılarının mümkün olan en kısa zamanda hazırlanmasını talep etme.¹⁷ Yeni yasal düzenlemeler bir yandan rejimin gelişen toplumsal muhalefet hareketini güç ile sindirme politikasında başarısız olduğunu gösterirken aynı zamanda Suriye halkının da korku eşliğini aştığını göstermektedir. Çünkü bu yasaların kabul edilmesinden birkaç gün önce hükümet tüm gösteri ve toplantıları yasa dışı ilan etmişti. Ancak Humus'taki gösterilerin kısa sürede genişlemesi ve 18 ile 19 Nisan'daki gösterilere güvenlik güçlerinin sert müdahale etmesi tepkinin artmasına yol açmıştır. Korkunun aştığının bir diğer göstergesi ise Şubat 1982 Hama olaylarından sonra ilk kez güvenlik güçlerine karşı askeri bir muhalefetin başlamış olmasıdır. Der'a, Humus ve Halep başta olmak üzere ülkenin değişik bölgelerinde üst düzey güvenlik güçlerine karşı silahlı saldırılar düzenlenmesi göstericilerin köklü değişiklik için askeri yöntemleri de bir seçenek olarak göz ardı etmediğini göstermektedir.

Diğer yandan Esad'ın reformlara öncelik vermek yerine, bazı reformları gündeme alarak daha sonraki günlerde gerçekleştireceği güç politikalarına meşruluk kazandırmak istediği de ileri sürülebilir. Rejim böylelikle ulus ve uluslararası kamuoyunu güç kullanma konusunda ikna etmeye yönelmiştir.

Muhalefet Gruplarının Sınıflandırılması: Sünni Araplardan Alevilere Suriye Muhalefetinin Etnik ve Mezhepsel Yapısı

Rejim yanlısı bazı yazarların Suriye'deki rejim karşıtı gösterilerin Suriye'deki bazı etnik ve mezhepsel grupların desteğini alan muhalefet grupları tarafından gerçekleştirildiğini öne sürmesine karşın gösteriler de toplumun birçok kesiminden bireylerin katılması dikkat çekici-

Suriye'de en güçlü muhalif grup Müslüman Kardeşler. Fakat bu grup tek başına rejime karşı koyacak güçte değil.

dir. Örneğin, 2000'den 2011'e kadar süren rejim karşıtı muhalefete önderlik eden liberal veya sol kökenli aydınların, gazetecilerin, hukukçuların, doktorların hem Sünni Arap hem Kürt hem de Hıristiyan kökenli olması dikkat çekicidir. Örneğin, 2000 sonrası dönemde muhalefetin sembol isimleri arasında yer alan Mişhel Kilo Hıristiyan kökenlidir. Mişhel 2005 yılındaki reform girişimleri sırasında Müslüman Kardeşlerle görüşmeler gerçekleştirmişti. Bununla birlikte rejim karşıtı muhalefetin toplumsal taban olarak ağırlıklı olarak Sünni Arap ve Kürt kökenli Suriye vatandaşlarından desteklendiği düşünülmektedir. Diğer yandan Dürzilerin pozisyonu ise net değildir. Özellikle 1966 tarihinde Devlet Başkanı Salih Cedid'in Suveyda'da esir alınmasından sonra Hafız Esad'ın tüm Süveyda'yı bombalama tehdidinde bulunması ve ardından da Dürzi subayların önemli bir kısmını asker birimlerden tasfiye etmesi sonrası Dürzilerin rejimle olan bağlarında bir kapma yaşanmıştı. Şubat 1966 Baas içi darbe

girişiminden önce Devrim Komite Konseyi Sözcüsü olan (Meclis Başkanı statüsünde) Sultan Atrash'ın oğlu Mansur El Atrash'ın da devrik Devlet Başkanı Emin El Hafız'la birlikte tutuklanıp Mezzeh hapisanesine gönderilmesi Dürzileri olumsuz şekilde etkilemişti. Ayrıca Kemal Canbolat başta olmak üzere son yıllarda Suriye rejiminin Lübnanlı Dürzilere karşı uyguladığı politikaların da Suriyeli Dürzilerin bir kısmı üzerinde rahatsızlık yaratmıştır. Ekonomik sorunlara ve işsizliğe rağmen rejimin Dürziler arasında bir toplumsal desteğinin olduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte Sultan Atrash'ın kızı insan hakları savunucusu Muntaha al-Atrash 12 Nisan'da verdiği bir demeçte Suriye Devlet Başkanı Esad'ın mezhep kartını öne sürerek reform yapmaya yanaşmadığını buna karşın ülkede bir mezhep çatışmasının yaşanmayacağını ve Başkan'ın iktidardan çekilmeyi kabul etmesini vurgulamıştı.¹⁸

Sünni Araplar, iktidarı ele geçirmek için kanlı bir iktidar mücadelesi başlatmış gibi görünmektedirler. Bu kapsamda muhafazakar gruplardan, ılımlı gruplara ve aşiretlere kadar Sünni Arapların kendilerini iktidara katılmaya hazırladıkları ileri sürülebilir.

Muhalefet grubunu oluşturan ikinci grup ise içerisinde Müslüman Kardeşlerin ve Atassi ailesinin de bulunduğu Sünni Araplardan gelmektedir. Her iki oluşumunda Suriye tarihinde köklü ve etkili bir geri planı bulunmaktadır. Bu bağlamda 1970'lerin başında başlayan ve ardından da 1978'lerde silahlı başkaldırıya dönüşen muhalefet hareketi üzerinde durmak gerekir. Özellikle Suriye rejiminin Lübnan'daki iç savaşta Marunilerin yanında Filistinli ve Sünni Müslümanlara karşı savaş açması Suriyeli Sünni Arapların rejimle olan ilişkilerinin bir kez daha sorgulamalarına yol açmıştı. 1970'lerin başında ilk önce sivil protesto eylemleri ile rejiminin politikalarını protesto etmeye başlayan Sünni muhalefet rejimin güç kullanması karşısında 1978'lerde ciddi anlamda silahlı eylemlere başvurmuş ve Müslüman Kardeşler silahlı Sünni Arap muhalefeti sürdüren örgüt olarak öne çıkmıştır. Diğer Sünni muhalefet grupları ise rejimin baskıları karşısında ya sindirilmiş ya da yurt dışına kaçmak zorunda kalmıştır. Buna rağmen Esad rejimi ilk kez iktidarına karşı toplumsal desteği bulunan bir muhalefet hareketiyle karşı karşıya kalmasının ardından sorunu askeri yöntemlerle çözmeye yöneldi ve en son 1982'de Hama'nın topyekûn cezalandırılmasının ardından muhalefeti sindirmeyi başardı. Ancak aradan geçen zaman içerisinde Sünni muhalefet hareketi toplum içinde varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Yukarıda da vurgulandığı üzere birinci ve ikinci reform dalgasına öncülük eden muhalefet hareketinin dayandığı toplumsal grubun başında Sünni Araplar gelmekteydi. 2011'deki üçüncü muhalefet dalgasının da hem başlamasında hem de sürdürülmesinde Sünni Arapların belirleyici olduğu görülmektedir.

Diğer yandan Suriye'de uzun süreli bir diğer muhalefet hareketi ise Kürt grupların oluşturduğu rejim karşıtı muhalefettir. Ancak Sünni Arap muhalefetinden farklı olarak Kürtler ulusal haklarının tanınması ve yasal eşitlik talepleriyle ortaya çıkmışlardır. Kürtlerin Suriye rejimiyle ilişkileri inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. 1960 sonrası dönemde Araplaştırma politikalarıyla karşı karşıya kalan Kürt grupların en önemli özelliği önemli bir kısmının Türkiye'den bölgeye gitmiş olmasıdır. Ancak Fransa sonrası dönemde Araplarla sorunlar yaşamaya başlayan Kürtlerin bir kısmı 1962 Hasake ili sayımından sonra Suriye'deki vatandaşlığını kaybetmiştir. Kendi içerisinde "yabancı" ve yabancılar arasında gerçekleşen evliliklerden doğanların da "kimliksiz" olarak varlığını sürdürmek zorunda kalan Kürtlerin günümüzdeki sayısının 300 ile 400 bin arasında olduğu sanılmaktadır. Özellikle 2003 Irak Savaşı sonrası Suriye rejiminin Kürtlere bakışı ciddi şekilde değişmiş ve Kürtleri ABD ile işbirliği yapan bir kesim olarak değerlendirmeye başlamıştır. Bu çerçevede 2004 yılında Kamışlı'da Kürt ve Arap futbol takımları arasında yaşanan olaylardan sonra Kürtler kitlesel katılımlı gösteriler düzenlemiş ve çıkan olaylar sırasında sivil kayıplar yaşanmış; Esad yönetimi sorunu araştırarak bir komisyon ve reform yapılacağı vaadinde bulunarak olayların büyümesini engellemeye çalışmıştı. Ancak geçen süre içerisinde reformların yapılmaması rejime olan güvensizliğin artmasına yol açmıştır. 2005 Haziran'ında işkenceyle öldürülen Şeyh Kaznawi için düzenlenen gösteriler ölüm yıldönümlerinde yeniden kitlesel gösteriler rejim protesto edilmişti. 2004-2011 arası dönemde bir çok Suriyeli Kürt siyasetçi politik aktivitelerinden dolayı tutuklanmıştır. Yekiti, Azadi, Gele-

cek Partisi, KDP-Suriye, ve PYD gibi Kürtlerinin yöneticileri tutuklanan siyasetçiler arasında yer almıştır. Siyasi partilerin dışında sivil örgütler ve öğrenci birlikleri de baskıyla karşılaşmışlardır. 12 Mart 2009'de Halep'de 2004 olaylarında yaşamını yitirenleri anmak için gösteri düzenlemek suçlamasıyla 12 öğrenci tutuklanmıştı.¹⁹ 2011 yılında ise ilk önce Der'a'da başlayan olaylar karşısında sessiz kalınmış ancak gösterilerin sürmesinin ardından Kürtlerde kendi bölgelerinde protesto eylemleri başlatmıştır. 1962 nüfus sayımının iptal edilmesine ve Beşar Esad'ın doğrudan Kürt aşiretleriyle görüşmesine rağmen Kürt gruplarının protesto eylemlerini sürdürme kararı alması önemlidir. Böylelikle Suriye'deki muhalefet hareketinin Kürtleri de içine alacak şekilde süreceğinin işaretlerini vermiştir.

Suriye'deki diğer muhalefet gruplarını ise tanımlarken rejimin siyasal, hukuksal ve ekonomik uygulamalarından dolayı yıllardır baskı ve ayrımcılığa tabi tutulduklarını düşünen tüm kesimleri bu grup altında düşünmek olasıdır. Dolayısıyla etnik ve mezhepsel olarak birçok kesimi içerisinde barındıran ve ekonomik olarak ülkedeki yolsuzluklar, işsizlik, rejime yakın kesimlerin aşırı zenginleşmesinden rahatsızlık hisseden, daha fazla özgürlük ve demokrasi talebinde bulunan gençleri de bu grup içerisinde görmek olasıdır. Olağanüstü hal yasası ile yönetilen ülkede istihbarat birimlerinin faaliyetleri sonucu birçok kesim farklı şekillerde haksız tutuklanmalar ve baskılarla karşı karşıya kalmıştır. Özellikle siyasi tutukluların yanı sıra yolsuzluklar, gelir adaletsizliği, işsizlik gibi birçok sorun bulunmaktadır. Ayrıca Sünni Arap aşiretleri de önemli bir muhalefet yapmaya başlamışlardır. Der'a'daki olayların şiddet ile bastırılması bölgedeki Arap aşiretlerinin rejime olan bağlılığını ciddi şekilde etkilemiş ve bu kesimler doğrudan muhalefet hareketlerinin içerisinde yer almaya başlamıştır. Der'a'daki aşiretlerin önemli bir kısmı yıllardır Ürdün'le yürütülen ticaretin ve toplumsal ilişkilerin önemli bir ayağını oluşturmaktadırlar. Ürdün'le olan sınır ticareti sırasında güvenlik güçlerinin her türlü baskı ve şiddeti karşısında sessiz kalmak zorunda kalmaları rejimin bu gruplar üzerinde meşruiyetini yitirmesine yol açmıştır.

Diğer yandan olayların başlamasından sonra ülkede bir Sünni-Alevi çatışmasının yaşanması ihtimali üzerinde durulması dikkat çekmektedir. Ancak Alevilerin bir kısmının da rejime karşı tepkili olduğunu belirtmek gerekir. Esad karşıtı muhalifler arasında Beşar Esad'ın amcası Rifat Esad ile Beşar Esad'ın amcasının oğlu Ribla Rifat Esad'ın da bulunduğunu ve tüm Alevilerin rejimi desteklediği gibi bir yargının gerçekte uyuşmadığıdır. Alevilerin bir kısmı da rejimle sorunlar yaşamaktadırlar. Ayrıca Suriye'de demokratik bir sistemin kurulması sürecinde hem Sünni Arapların hem Alevilerin hem de diğer tüm Suriyeli grupların sistem içinde temsil edilmesine olanak tanınması, Suriye'deki toplumsal barışın ve istikrarın inşasına yardımcı olacaktır. Bununla birlikte Alevilerin son aşamada rejime sahip çıkacağı da öngörülmektedir.

Sonuç olarak toplumsal grupların pozisyonu baktığında şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır;²⁰ Sünni Araplar: İktidarı ele geçirmek için kanlı bir iktidar mücadelesi başlatmış gibi görünmektedirler. Bu kapsamda muhafazakâr gruplardan, ılımlı gruplara ve aşiretlere kadar Sünni Arapların kendilerini iktidara katılmaya hazırladıkları ileri sürülebilir.

Kürtler: Her ne kadar sokak gösterilerine destek vermiş olsalar da Esad sonrası dönemde nasıl bir iktidar kurulacağı konusunda net görüşlere sahip olmadığından kontrollü bir tutum içinde oldukları görülmektedir. Aynı zamanda Esad yönetimi de Kürtlere karşı daha uzlaşmacı bir politika izleyerek en azından bu gruplarla son aşamada pazarlık yapmanın kapısını açık tutmaktadır. Ancak Kürt grupların bir süre daha kontrollü muhalefet tutumlarını sürdürerek, gelecek günlerde tüm kesimlerle pazarlık yapmaya açık oldukları mesajını vermeleri beklenmektedir. Kürtler şayet rejim çökerse, yeni dönemde daha fazla ayrıcalık almayı beklemelerine karşın, Sünni Arap yönetiminde daha fazla Araplaştırma politikalarına maruz kalma çekincesi de taşımaktadırlar. Bununla birlikte Suriye'nin farklı mezhepsel yapısından dolayı Kürt kesimler demokratik bir sistemde kendi haklarını anayasal garantiler sağlayabileceklerini düşünmektedirler.

Hıristiyanlar Azınlıklar: Yıllardır rejime destek veren en önemli toplumsal grup olarak kabul edilen Hıristiyan grupların 2011 yılında yeniden başlayan iktidar mücadelesi sırasında tarafsız bir konumda durdukları gözlenmektedir. Muhalefet gruplarının 22 Nisan yani “Hayırlı Cuma” kapsamındaki protesto gösterilene katılmaları çağrısına net bir yanıt vermeyen Hıristiyan grupların bekle-gör politikası yürüttükleri düşünülmektedir. Fakat rejimin devrileceği yönünde güçlü bir algı oluşursa, Hıristiyan azınlıkların da tarafsız pozisyonlarını terk ederek muhalefete destek vermesi gündeme gelebilir. Bu süreçte, kanlı iktidar mücadelesinde hangi tarafın üstün geleceğini öngörebilmeleri, Hıristiyanların duruşlarını tayin edecektir.

Dürziler: Suriye’de yaşanan iktidar mücadelesinde Dürzilerin tarafsız bir politika yürüttüğü düşünülmektedir. Doğrudan rejim karşıtı gösterilere yoğun destek vermemelerine rağmen gösterilerin bastırılmasında da aktif bir tutum üstlenmemektedirler. Aynı Hıristiyan gruplar gibi Dürzilerin de süreci yakından takip ettikleri ve yaşanacak gelişmelere göre pozisyonlarını netleştirecekleri öngörülmektedir.

Aleviler: Her ne kadar Aleviler içinde Esad ailesiyle rekabet eden aileler ortaya çıkmış olsa da, Alevilerin kendilerini halen rejiminin yöneticisi olarak görmektedir. Dolayısıyla yaşanan iktidar mücadelesinde doğrudan Esad ailesinin yanında oldukları düşünülmektedir. Özellikle istihbarat ve özel birlikler ile oluşturulan halk birlikleri ile rejim karşıtı gösterilerin bastırılmasında aktif bir

şekilde rol aldıkları düşünülmektedir. Yaşanan iktidar mücadelesinin bir tarafında Sünni Araplar varken diğer tarafında da Alevilerin olduğu düşünülmektedir.

Ordu: Ordunun üst düzey komutanlarının önemli bir kısmı Alevi veya azınlık kökenli olmasına karşın, rütbesiz ordu mensuplarının daha ziyade Sünni Araplardan oluşması, Suriye ordusunun gösterileri güç kullanılarak bastırılmasında temkinli olmaya sevk etmektedir. Şayet sivillere karşı silah kullanımı daha da artarsa ve sivil kayıpların sayısında ciddi artışlar olursa, ordunun rütbesiz erlerinin taraf değiştirmesi ve bunun da ordunun çözülmesine yol açması ihtimali bulunmaktadır.

Sonuç

Sonuç olarak Suriye’de Beşar Esad rejimi ilk kez ciddi bir muhalefet hareketiyle karşı karşıyadır. 2000 ve 2004’teki muhalefetin ciddi bir toplumsal desteği bulunmamasına karşın 2011’de başlayan muhalefetin önemli bir toplumsal desteği bulunmaktadır. Beşar Esad’ın 11 yıl boyunca reform yapacağını dile getirmesine karşın gözle görülen bir reform yapmaması rejimin meşruiyetini ve güvenilirliğini yitirmesine yol açmıştır. Esad’ın reform yapacağını açıklamasına karşın yaşanan meşruiyet ve güven sorunu muhalefetin daha da şiddetleneceğinin de göstergesidir. Uluslararası müdahale dahil olmak üzere Suriye’yi beklenenin aksine oldukça sıcak bir bahar beklemektedir.

DİPNOTLAR

- 1 Nikolaos van Dam, Suriye’de İktidar Mücadelesi, Çev. Semih İdiz ve Aslı Faray Çalkıvık, İstanbul: İletişim Yayınları, 2000, s ss. 17-18
- 2 Hüsnü Mahalli, “Suriye senaryoları ve Türkiye”, 06 Nisan 2011, <http://www.aksam.com.tr/suriye-senaryolari-ve-turkiye-1740y.html>
- 3 Monroe, Elizabeth, The Middle East : A Political and Economic Survey, Oxford University Press-Royal Institute of International Affairs, London, 1954; Gabriel Baer, Population and Society in the Arab East, London: Routledge pub., 1964, s. 466

- 4 Amos Perlmutter, "From Obscurity to Rule: The Syrian Army and the Ba'th Party", *The Western Political Quarterly*, Vol. 22, No. 4, Dec., 1969, s. 829
- 5 Yazarın 2008 ve 2009 tarihleri arasında Suriye'nin yukarıda sayılan bölgelerinde gerçekleştirmiş olduğu saha araştırmaları bilgi notudur.
- 6 United Nations Population Fund, Youth and Adolescents, <http://www.unfpa.org.sy/en/content.aspx?s=4>; World Bank, "Syrian Arab Republic at a Glance", 25, 02. 2011, http://devdata.worldbank.org/AAG/syr_aag.pdf; Joshua Landis, "Syrian Population Growth and Unemployment" July 1st, 2009, <http://www.joshualandis.com/blog/?p=3519>
- 7 Al Bab News, "President Bashar al-Assad: Inaugural Address", <http://www.al-bab.com/arab/countries/syria/bas-har00a.htm>
- 8 Flynt Lawrence Leveretti, *Inheriting Syria: Bashar's Trial*, The Brookings Institution, Virginia, 2005, s.91
- 9 Alan George, *Syria: Neither Bread Nor Freedom*, Zed Book Ltd., London, 2003, s. 182-186.
- 10 Editor: Lucy Dean, *The Middle East and North Africa: 2003*, Europa Publications, London, 2003, s. 1020
- 11 Bu konuda detaylı bir çalışma için bkz.: Joshua Landis-Joe Pace, "The Syrian Opposition", *The Washington Quarterly*, 30:1, Winter 2006-07 ss. 45-68.
- 12 Veysel Ayhan, "Suriye'de Demokratik Gösterilerden Silahlı Muhalefete: İç Savaşa Doğru mu?", *ORSAM Dış Politika Analizi*, 12 Nisan 2011, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1748>
- 13 Joshua M. Landis, "Damascus Declaration in English", Nov., 01, 2005, <http://faculty-staff.ou.edu/L/Joshua.M.Landis-1/syriablog/2005/11/damascus-declaration-in-english.htm>
- 14 Bkz.: The Damascus Declaration for National Democratic Change, "The National Council is the Damascus Declaration's legislative body", <http://www.nidaasyria.org/en/council>
- 15 The Syrian Human Rights Committee, "Leaders of Damascus Declaration Sentenced Two Years and a Half", 31 Oct 2008, <http://www.shrc.org/data/asp/d3/3743.aspx>
- 16 Nour Malas-Jeo Lauria, "Nations Face Quandary in Syria", *The Wall Street Journal*, 27.04.2011, http://online.wsj.com/article/SB10001424052748703956904576286821378488688.html?mod=fox_australian
- 17 Sana Arap Haber Ajansı, "Olağan Üstü Hal ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri Kaldırılıyor", <http://www.sana.sy/tur/236/2011/04/20/342388.htm>
- 18 Muntaha al-Atrash, "Al-Assad should step down and return to dentistry", By Haytham al-Tabaei, *Asharq Al-Awsat*, 12/04/2011, <http://www.aawsat.com/English/news.asp?section=1&id=24843>; Sami M. Moubayed, *Steel & silk: men and women who shaped Syria 1900-2000*, s. 179
- 19 Bkz., Human Right Watch, "Group Denial: Repression of Kurdish Political and Cultural Rights in Syria", November 26, 2009.
- 20 Veysel Ayhan, "Suriye'de İsyân: Esad Rejiminin Geleceği", *ORSAM Dış Politika Analizi*, 20 Nisan 2011, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1767>